GLOBALNIE · OPINIA

# POZWY KLIMATYCZNE – NOWE NARZĘDZIE ZIELONEGO RADYKALIZMU?

Péter Sziráki · 18 marca 2025

**Péter Sziráki analizuje praktykę wnoszenia pozwów klimatycznych i ich wpływ na państwa oraz korporacje.**

**Wraz z kolejnymi rekordami temperatur na naszej planecie rośnie liczba procesów sądowych dotyczących kwestii klimatycznych, które coraz częściej przynoszą przełomowe i skuteczne rozstrzygnięcia. Postępowania sądowe inicjowane przez wnioskodawców z różnych środowisk – od młodych uczniów przez studentów i aktywistów po emerytów – otworzyły nowe ścieżki w procesach dotyczących zmian klimatycznych.**

Zgodnie z opublikowanym przez ONZ raportem Global Climate Litigation Report 2023[1] w ciągu ostatnich 10–15 lat wniesiono dużą liczbę spraw klimatycznych zarówno do sądów międzynarodowych, jak i krajowych. Na całym świecie osiągnięto wiele przełomowych wyroków, które pociągnęły rządy i korporacje do odpowiedzialności za ich działania. Raport wskazuje na około 2 180 spraw klimatycznych w 65 krajach, z których większość zakończyła się sukcesem. Jednak według danych Columbia University[2] dotyczących postępowań sądowych w sprawach klimatycznych liczba ta wzrosła już do prawie 2 800. Obecnie na Węgrzech odnotowano jedno toczące się postępowanie[3].

Znaczna część postępowań sądowych związanych z klimatem opiera się na domniemanych naruszeniach praw człowieka. Związek między prawami człowieka – chronionymi przez traktaty międzynarodowe i konstytucje narodowe – a działaniami na rzecz ochrony klimatu staje się coraz bardziej widoczny. Z uwagi na kluczowe znaczenie praw człowieka sądy – w tym międzynarodowe trybunały – zyskują w kwestii klimatu szczególne znaczenie.

**Czym charakteryzuje się postępowanie sądowe związane z klimatem?**

Postępowania sądowe związane z klimatem, często określane jako „pozwy klimatyczne" lub „sprawy o ochronę klimatu", mogą być definiowane na różne sposoby. Chociaż literatura przedstawia różnorodne perspektywy i definicje, istnieje jeden wspólny element – sprawy te muszą w jakiś sposób być powiązane ze zmianami klimatu. W szerokim ujęciu postępowania klimatyczne obejmują wszystkie sprawy wniesione przed sądy administracyjne lub powszechne, które dotyczą kwestii prawnych lub faktycznych związanych z wysiłkami na rzecz łagodzenia skutków zmian klimatu, adaptacji do ich konsekwencji lub angażowania się w naukę o klimacie. Niektóre definicje akademickie sugerują, że nawet postępowania sądowe, które nie odnoszą się bezpośrednio do zmian klimatu, powinny być klasyfikowane jako klimatyczne, jeśli mają na nie znaczący wpływ[4]. Na przykład pozwy mające na celu poprawę jakości powietrza na obszarach przemysłowych, które mogą wpłynąć na poziom emisji gazów cieplarnianych (GHG), na-

wet jeśli nie zostały one pierwotnie wprowadzone w tym celu[5].

Ilustracją definicji koncepcyjnych jest diagram koncentrycznych kręgów autorstwa Peel i Osofsky (2020)[6]:

*Rysunek 1: Opracowanie własne na podstawie Peel i Osofsky (2020)*

W miarę przesuwania się od zewnętrznych warstw do wewnętrznych przedmiot postępowania sądowego staje się coraz ściślej powiązany ze zmianami klimatu. W najbardziej zewnętrznym kręgu znajdują się postępowania prawne, które mogą wpływać na zmiany klimatu, ale nie zostały wszczęte z takim właśnie zamiarem, na przykład spory dotyczące zanieczyszczenia powietrza na obszarach przemysłowych. W centralnej części diagramu znajdują się z kolei pozwy klimatyczne w najwęższym znaczeniu, gdzie zmiany klimatu stanowią główną kwestię sporną. Przykładem może być orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC), który uznał, że rząd Szwajcarii naruszył prawa człowieka skarżących, nie podejmując wystarczających działań przeciwko zmianom klimatu[7]. Ta sprawa zostanie omówiona szczegółowo poniżej.

Co ciekawe, niemal 50% z prawie 3 000 pozwów klimatycznych na świecie zostało wniesionych w ostatniej dekadzie (2015–2024), po przyjęciu porozumienia paryskiego[8].

W ciągu ostatnich dziesięciu lat osoby w różnym wieku, wraz z organizacjami ekologicznymi i lokalnymi społecznościami, coraz częściej sięgały po środki prawne, aby wymusić na rządach i korporacjach odpowiedzialność – zarówno za decyzje gospodarcze i polityczne przyczyniające się do zmian klimatu, jak i za zaniechanie działań mających na celu rozwiązanie tego problemu[9].

**Główne rodzaje postępowań prawnych i kluczowe precedensy**

Społeczna świadomość kwestii związanych ze zmianami klimatu stale rośnie i często podsycana jest przez narracje medialne i instytucje międzynarodowe. Została ona dodatkowo wzmocniona przez raport Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (IPCC)[10] z sierpnia 2021 roku, który ostrzegł, że wzrost temperatury o 1,5˚C jest niemal nieunikniony w ciągu najbliższych 20 lat, co może prowadzić do poważnych konsekwencji.

> Raport Instytutu Badawczego Grantham[11] zwrócił uwagę na globalną konsolidację i koncentrację postępowań sądowych związanych z klimatem. Tylko w 2023 roku na całym świecie wniesiono co najmniej 230 nowych spraw klimatycznych, w tym w krajach takich jak Panama i Portugalia, gdzie takie postępowania zostały wszczęte po raz pierwszy.

Według raportu niemal połowa pozwów udokumentowanych w ubiegłym roku zaliczała się do kategorii „spraw uwzględniających kwestie klimatyczne". Ich celem jest włączenie czynników, standardów lub zasad związanych z klimatem do procesów decyzyjnych i polityk sektorowych. Mają one podwójny charakter: z jednej strony zapobiegają szkodliwym rozwiązaniom politycznym i projektom, a z drugiej zapewniają, że kwestie klimatyczne są skutecznie uwzględniane w procesach politycznych.

**Przykład:**

Greenpeace Nordic oraz Natur og Ungdom (Young Friends of the Earth Norway) odniosły zwycięstwo przeciwko państwu norweskiemu, doprowadzając do unieważnienia licencji na eksploatację trzech złóż ropy naftowej i gazu na Morzu Północnym. W listopadzie 2023 roku Greenpeace Nordic oraz młodzieżowa organizacja Natur og Ungdom pozwały państwo norweskie, argumentując, że zatwierdzenie tych nowych złóż eksploatacji narusza konstytucję Norwegii, ramy prawne Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz międzynarodowe zobowiązania Norwegii w zakresie praw człowieka. Aktywiści twierdzili również, że Ministerstwo Energii nie uwzględniło Konwencji ONZ o prawach dziecka przy przyznawaniu tych licencji, co według nich czyniło je nieważnymi[12].

W objętym przez raport okresie niemal jedna czwarta pozwów klimatycznych koncentrowała się na zjawisku „climate washingu" lub „greenwashingu"[13]. Sprawy te zaprzeczały wprowadzającym w błąd narracjom rządów i korporacji odnośnie do ich rzekomego zaangażowania w przejście na gospodarkę niskoemisyjną. Raport wskazuje, że na całym świecie wniesiono ponad 140 takich pozwów, zwłaszcza w ostatnich latach. Głównym celem tych postępowań były firmy działające w wysokoemisyjnych sektorach, takich jak linie lotnicze, duże koncerny paliwowe oraz instytucje finansowe, które wprowadzały klientów w błąd, promując swoje produkty i usługi jako przyjazne dla środowiska.

**Przykład:**

W lipcu 2022 roku holenderska organizacja ekologiczna wszczęła przełomowy proces przeciwko linii lotniczej KLM, co stanowiło pierwszy przypadek postępowania prawnego przeciwko przewoźnikowi lotniczemu w związku z greenwashingiem. Organizacja argumentowała, że kampania reklamowa KLM „Fly Responsibly" tworzyła fałszywe wrażenie, że linia aktywnie walczy ze zmianami klimatu, podczas gdy jej plany rozbudowy ruchu lotniczego faktycznie prowadziłyby do zwiększenia całkowitej emisji. Pozew kwestionował również strategię kompensacji emisji dwutlenku węgla stosowaną przez KLM, stwierdzając, że wprowadzała klientów w błąd poprzez sugerowanie im, że mogą zneutralizować emisje ze swoich lotów drogą wsparcia projektów zalesiania[14]. W maju 2024 roku Sąd Okręgowy w Amsterdamie orzekł przeciwko linii lotniczej, uznając jej wprowadzające w błąd reklamy za niezgodne z prawem.

Raport wyróżnia „pozwy kwestionujące działania rządów" jako odrębną kategorię, należącą do najbardziej nagłośnionych spraw klimatycznych na świecie. Pozwy te podważają poziom ambicji lub sposób wdrażania krajowych celów i polityki klimatycznej, które mają wpływ na gospodarkę oraz społeczeństwo jako całość.

Od czasu przyjęcia porozumienia paryskiego w 2015 roku na całym świecie wniesiono ponad 110 tego typu spraw, z czego 15 nowych pozwów złożono tylko w ubiegłym roku. Często kwestionują one reakcje rządów na kryzys klimatyczny – powołując się przy tym na porozumienie paryskie – oraz sposób realizacji działań mających na celu osiągnięcie założeń środowiskowych. Strony skarżące zazwyczaj argumentują, że konkretne cele klimatyczne lub środki ochronne naruszają podstawowe prawa człowieka i zwiększają ich podatność na skutki zmian klimatu.

**Przykład:**

W sierpniu 2023 roku grupa młodych osób z Montany w USA wygrała przełomowy proces klimatyczny przeciwko stanowi. Twierdziły one, że polityka rządu Montany wspierająca paliwa kopalne przyczynia się do zmian klimatu i narusza konstytucję stanową, która gwarantuje między innymi prawo do „czystego i

zdrowego środowiska". Sąd orzekł – powołując się na prawo do zdrowego środowiska – że przepisy zezwalające na wydawanie pozwoleń na produkcję paliw kopalnych bez uwzględniania ich wpływu na emisję gazów cieplarnianych są niezgodne z konstytucją[15]. Nie był to oczywiście pierwszy pozew klimatyczny w USA, ale po raz pierwszy stan został uznany za odpowiedzialny w sprawie klimatycznej, co stworzyło precedens prawny dla podobnych spraw w przyszłości.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC)[16] wydał wyrok przeciwko rządowi Szwajcarii za niewystarczającą politykę klimatyczną. Sprawa znana jako „KlimaSeniorinnen" została wniesiona do ETPC 29 marca 2024 roku przez szwajcarską grupę wspieraną przez Greenpeace. Skarżący argumentowali, że brak zdecydowanych działań na rzecz klimatu ze strony Szwajcarii zwiększa ryzyko zdrowotne dla jej obywateli, zwłaszcza starszych osób. 9 kwietnia 2024 roku ETPC uznał, że Szwajcaria naruszyła swoje zobowiązania w zakresie praw człowieka ze względu na niewystarczająco aktywną politykę klimatyczną. Orzeczenie to stanowi pierwszy przypadek, w którym państwo zostało pociągnięte do odpowiedzialności w tym trybunale za kwestie związane z klimatem, i jest to również pierwsza decyzja międzynarodowego sądu dotycząca spraw klimatycznych[17].

W 2020 roku grupa młodych portugalskich aktywistów złożyła pozew bezpośrednio do ETPC, znany jako sprawa Agostinho[18]. Pozwali oni 32 państwa europejskie, w tym wszystkie państwa członkowskie UE, Norwegię, Rosję, Wielką Brytanię, Turcję, Szwajcarię i Ukrainę. Argumentowali, że brak działań rządów w zakresie ograniczania wzrostu temperatur stanowi zagrożenie dla ich podstawowych praw do życia i zdrowego środowiska, oraz twierdzili, że poprzez brak odpowiednich działań na rzecz klimatu państwa te naruszyły:

- Artykuł 2 (prawo do życia),
- Artykuł 3 (zakaz nieludzkiego i poniżającego traktowania),
- Artykuł 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) oraz
- Artykuł 14 (zakaz dyskryminacji) w powiązaniu z artykułami 2 i 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC).

Skarżący argumentowali, że globalne ocieplenie w nieproporcjonalnym stopniu dotyka ich pokolenie, a ze względu na młody wiek skutki naruszenia ich praw są dotkliwsze niż w przypadku starszych generacji[19]. Twierdzili, że bezpośrednio ucierpieli w wyniku bezczynności rządów europejskich, co pogłębiło kryzys klimatyczny i zagroziło ich przyszłości. Jednak Europejski Trybunał Praw Człowieka jednomyślnie oddalił sprawę z powodów proceduralnych, uznając, że skarżący nie wyczerpali dostępnych krajowych środków prawnych. Sąd podkreślił, że oprócz innych krajowych przepisów dotyczących ochrony klimatu i środowiska artykuł 66 Konstytucji Portugalii *expressis verbis* uznaje prawo do zdrowego środowiska. Ponadto prawo portugalskie przewiduje instytucję *actio popularis*, umożliwiającą obywatelom bezpośrednie kwestionowanie działań (lub zaniechań) rządu, które naruszają prawa konstytucyjne, w tym prawa środowiskowe[20].

Warto zauważyć, że nie wszystkie sprawy klasyfikowane jako postępowania klimatyczne koncentrują się na ograniczaniu ryzyka związanego ze zmianami klimatu. W niektórych przypadkach to korporacje inicjują postępowania sądowe w celu zablokowania lub zakwestionowania regulacji klimatycznych, które mają wpływ na ich działalność. Ponadto strategiczne pozwy przeciwko partycypacji publicznej (SLAPPs) stały się powszechnie stosowanym narzędziem służącym do ograniczania debaty publicznej poprzez za-

straszanie, uciszanie krytyków lub wywieranie na nich presji finansowej za pomocą długotrwałych i kosztownych procesów sądowych – często pod pretekstem pozwów o zniesławienie.

Głównymi adresatami tego rodzaju działania są dziennikarze, media oraz obrońcy praw człowieka[21].

**Nowe podejście do odpowiedzialności klimatycznej**

Jak pokazują ostatnie lata, powiązanie pomiędzy prawami człowieka a postępowaniami klimatycznymi zyskuje na znaczeniu i staje się kluczowym elementem debaty prawnej. Historycznie jednak ani Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, ani żaden inny międzynarodowy traktat dotyczący praw człowieka nie uznawał wprost prawa do zdrowego środowiska. Zmieniło się to w październiku 2021 roku, kiedy Rada Praw Człowieka ONZ przyjęła Rezolucję 48/13, która formalnie uznała prawo do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska za jedno z praw człowieka. Rok później Zgromadzenie Ogólne ONZ ratyfikowało Rezolucję 76/300, której preambuła wskazuje na konsekwencje zmian klimatu jako zagrożenie dla realizacji prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska[22]. Choć rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ nie mają mocy prawnie wiążącej, mogą stanowić istotną podstawę dla uznania lub rozwoju nowych norm prawnych.

Jednocześnie rezolucje ONZ w znaczący sposób przyczyniają się do kształtowania się międzynarodowych ram prawnych praw człowieka w ramach prawa zwyczajowego, które jest uznawanym źródłem prawa opartym na długotrwałych zwyczajach, tradycjach i praktykach. Mimo że zobowiązania te nie są prawnie wiążące, mają silną wartość normatywną[23].

> W kontekście Unii Europejskiej odnotowano wyraźny wzrost liczby spraw klimatycznych powołujących się na Europejską Konwencję Praw Człowieka. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) wydał kilka orzeczeń potwierdzających, że prawa chronione na mocy Artykułu 2 (prawo do życia) oraz Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego)[24] obejmują także ochronę przed zagrożeniami środowiskowymi, które mogą zagrażać życiu lub ingerować w życie prywatne i rodzinne jednostek.

Z perspektywy teorii praw człowieka ewolucja tych spraw wpisuje się w klasyczny trójstopniowy podział generacyjny praw człowieka:

1. Prawa pierwszej generacji – prawa obywatelskie i polityczne;
2. Prawa drugiej generacji – prawa ekonomiczne i społeczne;
3. Prawa trzeciej generacji – prawa kolektywne lub uniwersalne, odnoszące się nie do jednostek, lecz do szerszej wspólnoty globalnej.

Na tej ewolucyjnej ścieżce rozwoju porządku prawnego już wcześniej pojawiały się procedury ochrony środowiska. Najnowsze orzecznictwo wskazuje jednak na istotną zmianę podejścia. Wcześniej pozwy klimatyczne koncentrowały się na konkretnych zdarzeniach, inwestycjach, katastrofach czy degradacji środowiska[25]. Obecnie coraz częściej dotyczą one abstrakcyjnych, przyszłościowych ryzyk, które są trudne do oszacowania i z natury niepewne. W rezultacie te sprawy nie mieszczą się już w klasycznej kategorii trzech generacji praw człowieka. Zamiast tego można je określić jako prawa „trzeciej generacji plus",

które wykraczają poza dotychczasowe ramy i stanowią nowy kierunek w rozwoju międzynarodowego prawa klimatycznego.

**Dlaczego ludzie pozywają w imię klimatu?**

Charakterystyczną cechą postępowań klimatycznych jest rosnące zaangażowanie młodych ludzi, w tym dzieci, jako stron skarżących[26]. Narastające obawy związane ze zmianami klimatu i kwestiami ekologicznymi, połączone z postrzeganą biernością rządów, wywołują u wielu osób niepokój, poczucie bezradności i lęk. W badaniu opublikowanym w 2021 roku w czasopiśmie „The Lancet"[27], obejmującym 10 000 uczestników w wieku od 16 do 25 lat, zanalizowano ich podatność na lęk klimatyczny. Wyniki wskazują, że młode osoby są szczególnie wrażliwe na stres ekologiczny wynikający z braku działań ze strony rządów. Według badania 59% respondentów w tej grupie wiekowej zadeklarowało, że jest „bardzo lub ekstremalnie zaniepokojonych" zmianami klimatu, a 45% stwierdziło, że negatywnie wpływają one na ich codzienne życie. Co więcej, pomimo że dzieci są jedną z grup najbardziej narażonych na długoterminowe skutki zmian klimatycznych, często są one najbardziej wykluczone z formalnych procesów decyzyjnych. To wykluczenie osłabia ich głos na poziomie politycznym oraz pogłębia ich psychologiczne obciążenie[28]. Bezprecedensowym aspektem sprawy Agostinho jest odniesienie się do Artykułu 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC), który zakazuje tortur. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) definiuje poniżające traktowanie jako działania, które „upokarzają lub degradują jednostkę, okazują brak szacunku dla jej godności, wywołują strach, niepokój lub poczucie niższości, mogące złamać jej opór moralny i fizyczny".

Interpretacja prawna wskazuje, że pewne formy traktowania mogą stanowić naruszenie Artykułu 3, nawet jeśli nie wiążą się z poważnym fizycznym lub psychicznym cierpieniem ani celowym działaniem. Podczas gdy kategorie „nieludzkiego traktowania" i „tortur" zazwyczaj zakładają pewien stopień intencjonalności, „poniżające traktowanie" może odnosić się do mniej dotkliwego cierpienia, które jednak spełnia kryteria Artykułu 3[29].

**Prawa człowieka jako narzędzie w sporach klimatycznych**

Nie ulega wątpliwości, że zmiany klimatu mogą mieć poważne konsekwencje dla życia i dobrostanu ludzi. Czynniki takie jak ekstremalne upały, podnoszący się poziom mórz i oceanów, niedobory żywności i wody pitnej, różne formy zanieczyszczeń, klęski żywiołowe oraz rozprzestrzenianie się chorób stanowią wyzwania wpływające na codzienne funkcjonowanie społeczeństw. W świecie zachodnim coraz więcej osób postrzega te zjawiska jako naruszenie podstawowych praw, co może doprowadzić do nowej ery procesów klimatycznych, stanowiących istotne wyzwanie dla sądów krajowych i międzynarodowych.

Według przywołanego raportu IPCC postępowania klimatyczne wpłynęły na postawy i ambicje rządów w zakresie polityki klimatycznej. Z kolei cytowany raport ONZ sugeruje, że te procesy mogą przekształcić dynamikę sporów sądowych dotyczących klimatu.

Jednak kluczowe jest uwzględnienie obu stron tej kwestii. Wraz z wyrokiem przeciwko Szwajcarii oraz sprawą Agostinho kształtuje się globalna kultura procesowa, której celem jest pociąganie państw do odpowiedzialności. Ten trend może otworzyć drogę do bardziej rygorystycznych regulacji chroniących prawo do zdrowego środowiska, co będzie miało znaczący wpływ zarówno na stosowanie prawa międzynarodowego i krajowego, jak i na wykładnię konstytucyjną, w tym na Węgrzech. Nie jest to zjawisko nowe

– podobny schemat zaobserwowaliśmy w orzeczeniach dotyczących migracji.

> Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu oraz Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu od lat wydają wyroki, które rozszerzają interpretację przepisów poza pierwotne intencje ustawodawcze. Z czasem oba te organy zaczęły wzajemnie odnosić się do swoich orzeczeń, co wpłynęło na kształtowanie legislacji na poziomie UE. Jest zatem prawdopodobne, że konsekwencje wspomnianych procesów wkrótce znajdą odzwierciedlenie w dokumentach Komisji i Rady Europejskiej.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę na zjawisko „soft law", zwłaszcza jego formę umożliwiającą podmiotom niepaństwowym, takim jak organizacje pozarządowe, ustanawianie normatywnych standardów, które mogą być wykorzystywane przeciwko państwom. Kluczowe jest wcześniejsze przygotowanie się do przeciwdziałania takim nadużyciom prawnym. Czerpanie argumentów filozoficznych z konserwatywnej myśli ekologicznej i – gdy to konieczne – przekładanie ich na język prawny może stanowić skuteczną strategię obrony suwerenności polityki klimatycznej.

Nie można również pomijać znaczenia edukacji. Środowiska globalistyczne i progresywne zawłaszczyły temat ochrony klimatu, kształtując go zgodnie ze swoją narracją. Młode pokolenia, pod wpływem opiniotwórczych postaci i mediów promujących intensywną narrację lękową dotyczącą klimatu, mogą doświadczać takich zjawisk jak „depresja klimatyczna" czy „ekolęk", które objawiają się także w sferze fizycznej w wyniku obaw o przyszłość. Paradoksalnie jednak ich własny ślad węglowy często przekracza ślad ekologiczny przeciętnego obywatela. Bez czytelnej i przekonującej kontrnarracji dalsza ekspansja tego radykalizmu wydaje się wysoce prawdopodobna.

---

[1] United Nations Environment Programme, *Global Climate Litigation Report: 2023 Status Review*, 27.07.2023, https://www.unep.org/resources/report/global-climate-litigation-report-2023-status-review [dostęp: 13.03.2025].

[2] Climate Change Litigation Databases, https://climatecasechart.com/ [dostęp: 13.03.2025].

[3] F. Sándor, *A klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás és a klímavédelem joga* [PDF], 2023, https://justiceandenvironment.org/wp-content/uploads/2023/11/DACE_Hungary_legal-study-1.pdf [dostęp: 13.03.2025].

[4] F. Bögös, *Az éghajlatváltozással kapcsolatos perek jelene és jövőjének lehetséges irányai*, 2023

https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=1244602.

[5] *What is climate change litigation?* 9.08.2024, https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/what-is-climate-change-litigation/ [dostęp: 13.03.2025].

[6] Tamże.

[7] Grand Chamber, Case of Verein Klimaseniorinnen Schweiz and other vs. Switzerland (Application no. 53600/20) Ítélet, https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-233206%22]} [dostęp: 13.03.2025].

[8] Climate Change Litigation Databases, https://climatecasechart.com/ [dostęp: 13.03.2025].

[9] *Global trends in climate change litigation: 2024 snapshot*, 27.06.2024, https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/publication/global-trends-in-climate-change-litigation-2024-snapshot/ [dostęp: 13.03.2025].

[10] *IPCC report: 'Code red' for human driven global heating, warns UN chief*, 9.08.2021, https://news.un.org/en/story/2021/08/1097362 [dostęp: 13.03.2025].

[11] J. Setzer, C. Higham, *Global trends in climate change litigation: 2024 snapshot* [PDF], czerwiec 2024, https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2024/06/Global-trends-in-climate-change-litigation-2024-snapshot.pdf [dostęp: 13.03.2025].

[12] *Environmental and youth groups win climate court case against the Norwegian State*, 18.01.2024, https://www.greenpeace.org/international/press-release/64831/environmental-youth-groups-win-climate-court-case-against-norwegian-state/[dostęp: 13.03.2025].

[13] *Climate washing* to coraz powszechniejsza praktyka, w ramach której niektóre firmy stosują wprowadzające w błąd lub fałszywe twierdzenia, aby przekonać konsumentów, że one same lub ich produkty są *zrównoważone*. *Greenwashing* odnosi się do praktyki stosowanej w korporacyjnej komunikacji marketingowej, polegającej na składaniu wprowadzających w błąd lub potencjalnie fałszywych deklaracji środowiskowych w celu manipulowania opinią konsumentów.

[14] A. Niranjan, *Dutch airline KLM misled customers with vague green claims, court rules*, https://www.theguardian.com/world/2024/mar/20/dutch-airline-klm-misled-customers-green-claims-court-rules [dostęp: 13.03.2025].

[15] *Montana court rules for young people in landmark US climate trial*, 14.08.2023, https://www.breitbart.com/news/montana-court-rules-for-young-people-in-landmark-us-climate-trial/ [dostęp: 13.03.2025].

[16] Grand Chamber, Case of Verein Klimaseniorinnen Schweiz and other vs. Switzerland (Application no. 53600/20) https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-233206%22]} [dostęp: 13.03.2025].

[17] C. Réka, *Klímaperek*, https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2024/04/25/klimaperek/ [dostęp: 13.03.2025].

[18] Grand Chamber, Case of Duarte Agostihno and othera vs. Portugal and 32 others (Application no. 39371/20) https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233261 [dostęp: 13.03.2025].

[19] *An emergency like no other: Climate Inaction and Human Rights*, 27.02.2024, https://esthinktank.com/2024/02/27/an-emergency-like-no-other-climate-inaction-and-human-rights/ [dostęp: 13.03.2025].

[20] A. Lux, *Kétarcú klímadöntés Strasbourg-ban*, 18.04.2024, https://jog.tk.hu/blog/2024/04/ketarcu-klimadontes-strasbourg [dostęp: 13.03.2025].

[21] M. Igini, *Explainer: Climate Litigation – Trends and Impact*, 20.09.2024, https://earth.org/explainer-climate-litigation-trends-and-impact/[dostęp: 13.03.2025].

[22] *The human right to a clean, healthy and sustainable environment: resolution*, 2022, https://digitallibrary.un.org/record/3983329 [dostęp: 13.03.2025].

[23] *An emergency like no other: Climate Inaction and Human Rights*, 27.02.2024, https://esthinktank.com/2024/02/27/an-emergency-like-no-other-climate-inaction-and-human-rights/ [dostęp: 13.03.2025].

[24] Emberi Jogok Európai Egyezménye, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun [dostęp: 13.03.2025].

[25] Przyjrzyjmy się sporowi prawnemu dotyczącemu Bős-Nagymaros sprzed trzech dekad.

[26] Na przykład 5-letnie dziecko z Portugalii dołączyło do powodów, co rodzi poważne wątpliwości etyczne. Jaki poziom rozeznania może mieć dziecko w tym wieku? Czy uzasadnione jest uczynienie go oficjalną stroną w międzynarodowym postępowaniu sądowym? I czy służy to jego rozwojowi, gdy zostaje formalnie ustawione w opozycji do świata?

[27] *Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey*, grudzień 2021, https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(21)00278-3/fulltext [13.03.2025].

[28] W. Galka, *Apocalypse Now: climate change, eco-anxiety and Art.3 ECHR's prohibition of degrading treatment*, 28.12.2022, https://blogs.law.ox.ac.uk/oxford-university-undergraduate-law-journal-blog/blog-post/2022/12/apocalypse-now-climate-change [dostęp: 13.03.2025].

[29] *An emergency like no other: Climate Inaction and Human Rights*, 27.02.2024, https://esthinktank.com/2024/02/27/an-emergency-like-no-other-climate-inaction-and-human-rights/ [dostęp: 13.03.2025].

Nagranie: https://www.youtube.com/watch?v=W1N4m4JTbUI

Oryginał: https://nlad-kopia1113.instawp.site/pozwy-klimatyczne-nowe-narzedzie-zielonego-radykalizmu/

# NIEZALEŻNOŚĆ KOSZTUJE

Utrzymują nas przede wszystkim czytelnicy. Dzięki nim możemy publikować analizy, których nikt nam nie zamawia, i zostawiać je otwarte dla wszystkich.

**WESPRZYJ NAS**

**wspieram.nlad.pl**

Zeskanuj, aby wesprzeć